

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

МАТЕМАТИКА И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ Педагогика

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

ХИМИЯ ПРИРОДНИТЕ НАУКИ В ОБРАЗОВАНИЕТО

астрономия
биология
география
физика

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

СТРАТЕГИИ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевски 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевски 1

Чуждоезиково обучение

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевски 1

46

17 – 23 НОЕМВРИ
2016 Г.

Какво представлява его-състоянието възрастен

*Откъс от „Рефлексивна природа
на его-състоянието Възрастен“*

Ирена Левкова

Пловдивски университет „Пайсий Хилендарски“

Всяко научно познание и система притежават както достойнства, така също имплицитната възможност поради своята специфика да пораждаат неправилни тълкувания, пропуски и дори открити грешки. Аналитичните и терапевтични психологически направления поради своя типичен обект на изследване – хора с проблеми, невротични и психотични личности, поради относителната ограниченост на методите, с които си служат, и стеснения характер на поставяните цели, пораждаат специфични пропуски и грешки, свързани с недостатъчното познаване на психиката и психологията на здравия, успешно развиващ се и развит индивид. Това води до някои трудности и неясноти в описанието и разбирането на същността на ключови понятия, както вече беше посочено (Levkova, 2014: 227 – 236; Levkova, 2015).

Идеята за структура на личността, изградена от три състояния на Егото, е основополагаща в теорията на транзакционния анализ (ТА). Състоянията на Егото са идентифицирани в практиката на консултирането в резултат на изключително проникновените наблюдения на Пол Федерн и Ерик Бърн и описани изключително образно и живо от съзателя на теорията на транзакционния анализ Е. Бърн и редица автори след него. Тези описания обаче не са подкрепени с други изследователски методи, освен наблюдението и естествения експеримент, и това е причината често

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 3/2016:

ФИЛОСОФИЯ И РЕЛИГИЯ

Познанието на религията в началото на новия век: подходи и дебати /
Нонка Богомилова

ФИЛОСОФИЯ НА МОРАЛА

Моралната идентичност /
Димитър Богданов

ПОЛИТИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

Политическата антропология на Николай Бердяев /
Стоянка Георгиева

Политическият инфантилизъм или „болният здрав разум“ на човека-в-политиката / *Димитър Тафков*

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

Превръщането на тялото в машина и възходът на пропагандата във визуалните изкуства в периода 1918 – 1936 г. / *Боряна Ангелова-Игова*

ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Диалог и общуване в образованието / *Никоleta Михалева*

ПСИХОЛОГИЯ

Рефлексия в обучението и стремеж към собствена значимост / *Станислава Стоянова*

Рефлексивна природа на его-състоянието Възрастен / *Ирена Левкова*

Хелене Дойч – психоаналитичен поглед към женската душевност / *Стоил Мавроди-ев, Десислава Иванова*

пъти състоянията на Егото да се приемат не като реално съществуващи психични явления, а като метафори, които позволяват на консултиращия да се ориентира по-точно в поведенческите реакции на своите клиенти/пациенти. Изключение правят публикации на Р. Ърскин, който в анализа на състоянията на Егото разкрива определени страни на тяхната специфика и трайно въвежда в терминологията и теорията на ТА понятията археопсихика (камо основа на его-състоянието Дете), екстеропсихика (чието проявление се явява Родителят) и неопсихика (Възрастният) (Ers- kine, 1988). Както посочват Г. Съмърс и К. Тюдор, в литературата по ТА много внимание е отделено на миналото (его-състоянията Родител и Дете) по отношение на структурните и функционалните модели, методологията и техниките, като по-малко вниманието се е съсредоточавало върху настоящето от гледна точка на его-състоянието Възрастен (Summers & Tudor, 2000). Въпреки това ограниченият брой публикации, насочени към изясняване същността на его-състоянията, и концентрирането на изследователите преди всичко в процесите, осъществяващи се в консултативните срещи, води някои от тях до напълно неприемливи идеи в опита все пак да бъде изяснена природата на състоянията на Егото. Като най-краен опит в този посока се явяват идеите на Тони Уайт за природата на его-състоянието Възрастен, като произтичащо и явяващо се съставна част от его-състоянието Родител. Моделът, предложен от него, е двукомпонентен, а не трикомпонентен, както е в оригиналната теория на Бърн, като структурата на личността се разглежда съставена от Родител и Дете, а Възрастният се явява част (макар и съществена) от Родителя (White, 1984).

Според модела на Уайт его-състоянието Възрастен не притежава самостоятелност и собствена, характерна само за него, природа и специфика и особеностите му, като част от Родителя, се състоят в инкорпорирането на данни, които са логически по своята същност. Този модел беше подробно дискутиран от автора в друга публикация и беше изразено принципното несъгласие с него (Levkova, 2015). „Предложените по-горе разсъждения и изведените от тях следствия на практика унищожават най-голямото „завоевание“ на транзакционния анализ – идеята за съществуването на една самостоятелна, в по-голяма или в по-малка степен независима от външните и вътрешните влияния, част от личността, функционираща по законите на самостоятелното изучаване на света, възплъщаваща в себе си способността за логическо мислене, за решаване на проблеми и поставяне на нови задачи, за обективно оценяване

на действителността, а по-късно – за критично оценяване и на себе си, т.е. на записите в другите две его-състояния – и това е Възрастният. Това състояние на Егото, явявайки се независимо от опита на предишните поколения и въздействията на „по-силните“, независимо от вътрешните емоционални реакции, всъщност е отговорно за позитивното развитие както на отделния индивид, така и на човечеството. Съществуването на Възрастния дава отговор на въпроса как човечеството се развива и постига нови завоевания както в научната област и в сферата на практиката, така също и във формулирането на нови житейски идеи и ценности“ (Levkova, 2015: 79).

Остава обаче не напълно изяснен въпросът за природата на Възрастния като състояние, което не е „на запис“, каквито се явяват Родителят и Детето. Един възможен отговор на въпроса за специфичната природа на това състояние на Егото можем да получим, разглеждайки същността и особеностите на рефлексията. В. Василев е българският автор, посветил най-много и най-загълбочени изследвания и публикации по темата за рефлексията и рефлексивността, продължавайки основни философски и психологически традиции, като последните са свързани с школата на В. Давидов.

Според В. Василев различаваме няколко гледни точки по отношение на рефлексията. Основната, естествено, е философската – идеята за рефлексията възниква първоначално като проблем на философското мислене. Василев посочва, че „В класическата традиция на Фихте и Хегел рефлексията е основен метод за изследване на знанията;...“ (Vasilev, 1993: 5). Рефлексията, като процес на дейността, се свързва с ученията на Дж. Лок, Г. Лайбниц, Е. Хусерл (Stamatov, 1993: 11).

От психологическа гледна точка „рефлексията се сближава до пълна идентичност със синтетичната (синтезиращата) дейност на мисълта в хода на построяването на система от знания“ (Vasilev, 1993: 5). Василев и Джалгети определят рефлексията по следния начин: „Обръщайки се към традициите на класическото (и най-вече Хегеловото) схващане за рефлексията, както и към разнообразните съвременни изследвания за нея, ние ще я представим обобщено като социокултурно детерминирано, инструментално (оръдийно) самопознание – познание на собственото мислене, собствената дейност, собствената личност“ (Vasilev & Dzhaldeti, 1990: 17).

Хаджиаки и колектив извеждат „няколко ключови елемента в съдържателната структура на самото понятие рефлексия. Тя е (1) процес, който изисква активен ангажимент от страна на индивида; (2) рефлексията възниква, когато индивидът се намира в трудно решима ситуация (дилема) или преживяване; (3) процесът на рефлексия включва изследване на собствената познавателна дейност или чертите на собствената личност, на нечи отговори, убеждения и предпоставки в контекста на ситуацията, в която се намира, и с наличните способности за действие; (4) резултатът от рефлексивния процес е цялостна интеграция на нови схващания (разбирания) за извършените познавателни действия и личностни качества“ (Хаджиаки et al., 2014: 7). Чрез рефлексията може да се излезе извън пределите на съществуващата система от знания и да се порожи ново знание. „Да се формира теоретично знание, означава не само да се въведат редица теоретични принципи, но също и да се построи определена система на опита, съответстваща на това знание“ (Vasilev, 1993: 5).

Ако анализираме това, което знаем за функционирането на личността в его-състоянието Възрастен, ще видим, че в речника на термините в ТА Възрастният се определя като „его-състояние, което се занимава с реалността „тук и сега“ (Tilney, 2001: 2). Пак според Т. Тилней Възрастният се свързва с „отговор, който е подходящ за текущата реалност“ (Tilney, 2001: 2) А подходящият, съответстващ на реалността отговор е невъзможен без такава система на опита, която да съответства на системата на обективно познание, доближаваща се до разкриването на научната истина, на реалните теоретични принципи. Така Възрастният е „отговорен“ за ново знание, за излизане извън пределите на „записите“ именно чрез осъществяването

на рефлексията. Според К. Тюдор его-състоянието Възрастен притежава характеристиките да бъде, от една страна, интегративно състояние на Егото, а от друга – интегриращо (Tudor, 2010:10). И докато его-състоянията Родител и Дете са ехо от миналото, то интегрираният и интегриращ Възрастен присъства в настоящето и е центриран в него (Tudor, 2010:10). Само така той може да изпълнява интегриращи функции в структурата на единната личност. Внимателният анализ на посочените дотук особености, които характеризират рефлексията: познание на собственото мислене, собствената дейност; активност от страна на индивида; възникване на рефлексията в трудно решима ситуация или преживяване; изследване на нечии отговори, убеждения и предпоставки в контекста на ситуацията, в която се намира, и с наличните способности за действие; резултат – цялостна интеграция на нови схващания (разбирания) за извършените познавателни действия и личностни качества – всички тези особености характеризират Възрастния като специфично състояние на Егото в неговата насоченост за изучаване, проверка и действия, насочени към външния за личността свят.

Другата съществена особеност на рефлексията като такава се заключава в това, че „чрез рефлексията съзнанието прави от себе си нещо различно за себе си. Тя осигурява разделянето на съзнанието на „Аз“ като познаващ и познаван „Аз“, което е условие за себепознание и себепреживяване“ (Stamatov, 1993: 13 – 14). „Чрез рефлексията съзнанието встъпва като разширяващо себе си съзнание, като проблематизиращо себе си съзнание, като никога несъвпадащо със себе си съзнание, като освобождаващо себе си съзнание“ (Stamatov, 1993: 14). Т.е. рефлексията е и саморефлексия, самопознание. Това описание съответства на другата важна функция, която изпълнява его-състоянието Възрастен в психичния живот на човека. То единствено от трите състояния на Егото е способно да осъществи вътрешна промяна в личността. Възрастният след определена възраст в онтогенетичното развитие на индивида става способен и започва да извършва процес на преразглеждане на записите в Родителя и Детето. Записите в тези две състояния на Егото не могат да бъдат изтрети, но чрез това преразглеждане става възможно те да бъдат спрени, изключвани, когато са преценени като неподходящи, неадекватни на протичащата ситуация. Това преразглеждане по същността си представлява саморефлексия. Преобразуването на ранната жизнена позиция в зряла (Levkova, 2013: 159 – 164), което също представлява важна функция на Възрастния, също така не би било възможно без способността на Възрастния за рефлексия.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 3

Фолклорен календар по новата програма за V клас

*Откъс от „Фолклорен/традиционен
календар и новата учебна програма по
литература за V клас“*

Красимира Танева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Съвременното образование се базира на нови културологични и философски идеи, пряко е обвързано с прилагането на дигитални модели с цел реорганизиране на педагогическото взаимодействие учител – ученик, с използването на дигитални ресурси в процеса на обучение. Трансформациите в образователния процес са свързани с новите роли на субектите в педагогическия дискурс: учителят е фасилитатор, ментор; ученикът е активен партньор в класната стая и демонстрира своята инициативност, креативност чрез различни проекти.

В глобализацията се свят проблемът за националната и културната идентичност все повече е актуален и това предполага институцията училище да има своя позиция и мисия към онези, които утре ще бъдат „съвременните строители на България“. В новата учебна програма по литература за V клас са заложили идеи чрез учебното съдържание да се развият не само литературни, социокултурни и комуникативни компетентности, но и ключовите: *умения за общуване на чужди езици, дигитална компетентност, умения за учене, социални и граждански, културна компетентност и умение за изразяване чрез творчество*. В настоящата статия ще предложим вариант за развиване на споменатите вече компетентности чрез темата *Фолклорен/традиционен календар* от

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.

Маргарита Георгиева

E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 5/2016:**

МЕТОДИКА

Предизвикателства пред обучението по български език в V клас (като резултат от новата учебна програма) /Ангел Петров, Мая Падешка

Фолклорен/традиционен календар и новата учебна програма по литература за V клас /Красимира Танева

Развиване на стратегии за четене в контекста на стратегиите за учене /Деспина Василева

Граматичната и правописната норма при членуване на имената в българския книжовен език (с оглед изучаването на книжовните езикови норми в VIII – XII клас) / *Илиана Горанова*

ОПИТЪТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

Нереализираният празник в „Последна радост“ / *Валентин Стоянов*

Борбата и родът: идейно-смислови позиции в стихотворението „Пристанала“ на Христо Ботев / *Костадинка Христова*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

За мисията на един лектор (Интервю с проф. д-р Людмил Димитров, лектор по български език, литература и култура в Люблянския университет – Словения) / *Мая Падешка*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Диалектната делитба на българския език, отразена в най-новата карта на Института за български език – БАН / *Ана Кочева*

ПРЕДСТОЯЩИ СЪБИТИЯ

учебното съдържание, като се позовем и на някои фолклористични и дидактически концепции, с оглед на идеята ни за: баланс между фактологичното и концептуалното знание за празника; създаване на учебни ситуации съобразно спецификата на ритуални практики по време на празниците; използване на художествени и нехудожествени текстове, за да могат петокласниците да възприемат календарния празник като система и да осмислят триединството *действие – слово – магическо послание*.

Фолклористични концепции

1. Фолклорният празник – събитие на промяната, чрез което се разграничават профанното и сакралното време. Изследователите на фолклора са единодушни в своята теза, че празникът е средство за регулиране на социалния живот, отражение е на специфични културни механизми и същевременно е системата от взаимно обусловени елементи. В своята статия „Култура и празничност“ Тодор Иванов Живков посочва основополагащи характеристики за културния феномен: семиотичност, сакралност, регламентираност на ролевия репертоар и участниците в него, времева и пространствена обусловеност, погреденост и завършеност на отделните ритуални практики, използване на предметен и музикален реквизит, вербална комуникация (Zhivkov, 1999: 190 – 192).

2. Словото и неговата продуцираща, прогностична, превантивна функция. Ирина Коларска в „Магията на словото и мълчанието в обряда – формули и функции“ застъпва тезата, че съществуват *монологични форми на обредно слово* – кратки и дълги. Към първите тя отнася благопожеланията, съставени от едно изречение, а към вторите – благопожеланията, изградени от няколко части, свързани съюзно; *обредно мълчание*; *диалогични форми на обредно слово*. Изследователката е категорична в становището си, че „словото в обряда функционира посредством вербални формули, които спомагат за формализирането, заучаването и придаването на неизменност“.

3. Адаптиране на християнската догма към съществуващата вече обредна практика. За Мария Шнтер е налице взаимното влияние на различните културни кодове – на фолклорния и на християнския, по следния начин.

1. Своеобразното пресичане на календарния и семейния обреден цикъл намира различни ритуални форми във фолклорната и християнската традиция. Независимо от различията в произхода и влагания смисъл двете ритуални парадигми се намират в отношение на коекзистенция, което не включва

загължително наличие на опозиция. Напротив, в съзнанието на обикновените вярващи тяхното взаимогопълване и почти взаимозаменяемост са неоспорим факт.

2. (...) Първоначална цел на християнството е въвеждане на формално-ритуалната страна на вярата. Така целият религиозно-ритуален корпус би трябвало все повече да се закрепва към устойчива структура, която да бъде нова, заместваща универсалната езическо-фолклорна информационна система.

Дидактически концепции

Съвременното обучение е ориентирано към партньорски тип взаимоотношения между участниците в педагогическия процес. Изследователи като Радослав Радев, Иван П. Иванов в своите теоретични концепции препоръчват интерактивността като подход за развиване на литературни и социокултурни компететности. В книгата си „Българската възрожденска литература в училище“ Радослав Радев констатира една основна слабост в обучението по литература – игнорирането на *играта* заради схващането, че тя не може да възпитава и поради тази причина е неприложима в познавателния процес. Авторът категорично отхвърля подобно становище със следния аргумент: „Най-естествен път за детето към изкуството е играта. Чрез нея то развива въображението, душевността си, артистичното начало и нещо много важно – способността си да общува“ (Radev, 2001: 137). Като потвърждение на тезата на Радослав Радев за промяна в отношението на преподавателя към учебния процес, за активизиране на учениковата дейност е и разбирането на Иван Иванов, че е необходим диалог в рамките на учебния час между субектите в образователния процес. В своето изследване „Интерактивни методи на обучение“ специалистът анализира загълбочено предимствата на интерактивното обучение и предлага различни варианти за приложението му. Ще посочим две от тях, които ще бъдат използвани в проекта.

1. *Ученикът като учител (student teaching)*. Ученикът временно замества преподавателя в учебния процес. Предимствата на този вариант на интерактивен режим за петокласника са: формиране на интелектуални, речево-комуникативни умения, развиване на умения за систематизиране на базова информация от различни източници, изграждане на модел на поведение в конкретната ситуация.

2. *Съвместно (кооперативно) обучение*. Класът е разделен на отделни групи и работи по конкретно поставена задача.

При съгържателното конструиране на варианта сме се съобразили с етапите на познавателния акт и ролята на дидактическия принцип *нагледност*, който „облекчава процеса на усвояване на знанието и съдейства за загълбочаване на интереса към обучението и спомага за трайното овладяване на учебния материал; в нагледните образи се отразява многообразието на явленията, а това е особено важно за изграждането на цялостни представи у учениците за тях“ (Andreev, 2001: 118). За тази цел предлагаме използването на два вида *нагледност*: *динамична* (филм) и *словеснообразна* (базови текстове от художествената литература, както и на текстове от различни източници на информация). Чрез визуализацията се реконструира знание и същевременно учениците формират умения за концентрация, за анализиране и систематизиране на информация не от текстов източник. Използването на втория вид нагледност – словеснообразната, е с цел да се осмисли празничната, респективно ритуално-обредната „драматургия“ и чрез богатата словесна образност ученикът да компенсирал липсващия му опит, знание за този етап от културата на българина.

Проектът за възприемане и осмисляне на *Фолклорен/традиционен календар* се основава на учебната програма по литература за V клас от 2016 г. Тук поместване само темата на конкретния урок и примерни учебни ситуации за реализирането ѝ (текстове, интернет ресурси и обговорените в *Дидактически основания* интерактивни техники, чрез които е възможно да се формират ключови компететности).

Тема Празник и календар**Учебни ситуации за разгръщане на темата**

1. Слънцето, Луната, звездите в народната митология. Ние предлагаме използването на текст от книгата на Лозинка Йорданова „Българска народна митология“:

Слънцето, или Светилото, както го наричали те, било най-почитано от всички, защото от него идела топлината, идела светлината. То давало зеленина, дърветата цъфтели и давали плод. А там, където минало, и болести нямало. Забелязало човешкото око, че Слънцето се движи по различни пътища и когато минело по единия, е лято, а по другия – зима. С трепет древният човек е следил измененията на Луната – тази вълшебница, дето непрестанно се преобразява. Тя е ту като диск, ту като полумесец, ту израства, ту намалява. Това тайнство, повтарящо се в определено време, заставило хората да се дивят и като не могли да си го обяснят, обявили Луната за божество. Той е по-малък брат на Слънцето и по-близо до хората. Неговата роля в живота им е особено важна – при обреди и обичаи, при раждане и женитба, при лекуване. Звездите според хората в древността са китките в небето. Всеки новороден човек си има своя звезда. При раждането на всеки се раждала и неговата звезда, която го водела и го пазела от злини. Вярата, че звездите винаги бдят, за да се случи само добро, е родила много народни практики. Звездите на небето имат много имена – Зорница и Деница са две имена на една и съща звезда: Зорницата свети при зори, а Деницата – през деня. Те никога не се срещали. Вечерница, Керванка, Квачка, съзвездие Опащата звезда... Дедите ни са вярвали, че който може да види звезди посред бял ден, бил е много праведен. По звездите се е гадало кога е добре да се сее, да се жъне, да се коси; по тях познавали скоро ли ще дойде пролетта, лятото, зимата. Момите преди женитба изповядвали своите мечти пред звездите и вярвали, че те са чули копнежите им и ще ги осъществят. По звездите селянинът гадал до точност каква ще е годината – дъждовна или сушава. (Yordanova, 2000: 57 – 67).

2. Равногенствие, слънцестоене, лунни фази. Този етап от хода на урока е необходим, за да се осмисли обвързаността на календарната структура с астрономическите явления (филмът „Земята и сложното ѝ движение около слънцето“).

3. Календар и видове календари. Празник – същност, организираност. Позоваваме се на есеистичния текст на Нихело Немо от книгата ѝ „Празниците: Астрономия за дами – илюстрирана книга на звездите“. В този етап от педагогическия процес може да се приложи интерактивната техника *работа по групи*. Задачата към първа група е *Древното и съвременното разбиране за календар*. Към втора: *Видове календари и връзката им с небесните тела*. Към трета: *Празникът – същност и етапност*.

Текст за първа група

Календар – календарът е небесният образ на земния ред на дните и годините. Календарът е път и метод за измерване на този път. Той е часовникът и часовникарят. Календарът е измислен от древните египтяни някъде около 2781 или 2776 г. пр. Хр. Думата календар идва от *calco* – провъзгласявам, или *calendae, kalendae* – название на първия ден на месеца, или от *calendarium* – книга на задълженията; организираността на дните, седмиците, месеците в рамките на една година. Слънцето и Луната са важните небесни светили, въз основа на които са се създавали календарите. По-късно започва да се влага друг смисъл във възприетата по такъв начин дума календар – като система, отчитаща периодичните видими движения на Слънцето и Луната за измерване на интервали време. Така денонощието, лунните фази и смяната на годишните сезони са залегнали с основата на календара, а съвместяването им определя различните календарни системи.

Текст за втора група

Съществуват 3 типа календари. **Слънчевкалендар** – съгласуван е с продължителността на слънчевата година. Слънчевата година „стои“ върху четири кита – това са основните дати: две равноденствия и две слънцестоения. Истинската слънчева година съдържа 365,2422 денонощия, но гражданският календар за удобство отчита цяло число денонощия – 365, като остатъкът от едно денонощие се добавя всяка четвърта година в т.нар. високосна година.

Фламарион в своята „История на небето“ пише, че в древноегипетската традиция Слънцето е изобразявано като юноша по време на пролетното равноденствие, като мъж с голяма брада – в деня на лятното слънцестоене, като старец – в деня на есенното равноденствие, а в деня на зимното слънцестоене – като бебе – младенец. **Лунен календар** – основава се върху продължителността на синодичния месец (лунния месец между две последователни еднакви лунни фази – пълнолуние, новолуние, първа четвърт, последна четвърт). **Лунно-слънчев** – съгласуване на продължителността на лунния месец и на слънчевата (тропическа) година.

Текст за трета група

Делниците са дни за дела, празниците – за празнуване. Празниците са свързани с вярата, с кръвта, със славата. Те са религиозни, фамилни и празници на уменията на ръцете, на ума, на таланта или на силата. Независимо от етнографията всички празници играят по правила – начало, приветствие, подарък, възторг, трапеза, танци и край. Празникът винаги се познава по това, че е озарен от необичайна светлина. Необичайната светлина е тайнствена, внезапна, искряща, зашеметяваща. Празникът се роде с божественото, а делникът – с човешкото (Nemo, 2005: 44 – 45).

Тема „Роди се светлината на земята / и любовта на хората в сърцата“ („Коледа“ от Никола Фурнаджиев)

Учебни ситуации за разгръщане на темата

1. Бъдни вечер – същност, значение, емоционална атмосфера, роли на участниците. Като възможност за постигане на ефективност при възприемането на *Бъдни вечер* и за формиране на конкретна представа за етапи и съпътстващи ритуални действия в празника използваме филма на Мира Добрева *Бъдни вечер*⁵. На учениците са поставени следните въпроси и задачи:

1. Кои са основните задължения на възрастните при подготовката и самия празник *Бъдни вечер*?

2. Кога и от кого се извършват отделните ритуални действия по време на *Бъдни вечер* и какво е значението им в празника?

3. Символика на бъдника, на храната в празника.

4. Реакциите на децата по време на празника.

5. Кои семейни ценности се утвърждават чрез празника?

2. Коледа – раждането на светлината и любовта; важен християнски празник. Използване на интерактивната техника *работа по групи*. Първа група – „Рождество Христово“ от „Четири по вероучение“ на Елин Пелин. Втора група – „Даровете на вълхвите“ от О’Хенри. Трета група – „Солено и сладко“ от Деян Енев.

3. Значение, етапност и емоционалност в обряда коледуване. За осмислянето на обряда *коледуване* смятаме за целесъобразно учениците да работят с текста на Иван Кирилов „Бъдни вечер“.

В низката горница е тихо и топло. През прозорчето се белеят заснежени гървеса. Из отсрещните комини се вият сиви стълбове дим. Някъде пролаива куче и замлъква, сякаш се вслушва в коледарските песни, подети оттамък поповата къща. Песните ечат все по-близо до бащините порти. Изтрополяват децата по стълбите и след малко коледарите запяват в нашия двор: „Станение господине,/ Добри сме ти гости дошли/ Добри гости коледари!“.

Коледарите, все млади, напети момци, обсипани със снежинки, влизат вкъщи. Тука един пее, друг кърши рамене, потропва с крак и току се провиква „Иха-хаха! И-хи-хи!“: Други вкупом песен подемат.(...) Щом секна песента, най-голямата сестра вдигна менчето и редом зачерпи веселите коледари. А баща ми, застанал пред тях, с шарен пош в ръка на коледари отвърща:

Добре дошли, скъпи гости,

скъпи гости – коледари.

Цяла къща от година

вази чака, за да чуе:

благослов и вити песни,

напявани от години,

рог да крепят, дом да славят....

Пийне най-възмъжалият колегар, пред баща ми застане и благославя:

„Ръж да класи на коня до грива.

Зряло жито да грей като злато.

Кукурузи реси да изкарат,

че кон с юнак в тях да се изгуби.

Къдра лоза – грозд с друг да приплоги.

Ечемици – клас педя да вържат!“.

Майка ми с глава преклонена тихом им отвръща: „Чул ви господ – нека ставам / берекет и сватби много!“. Бялото менче повторно изрежда засмени колегари, а те още по-весело, по-гласовито песен допяват:

„Израснало е дърво столовата.

Корените му – три боя в земята,

върховете му в небеса избили:

корени са синове отбрани,

китни грани – снахи и невести,

а върхари – внуци ненагледни“.

Току-що свършват песен и по-малката сестра, невръстна девойка, слиза от тавана с пълна престилка ябълки, сливи, круши и орехи, па по шепи всекому раздава. Мама свища вим кравай в шарена кърпа и на първи колегар подава. А колегарите тръгват и благославят:

„Както грее напролет зорница,

както гука сутрин гургулица –

тъй весело в този дом да бъде

до година, до амина!“.

Задачи за следващия час

1. Колегарски песни и благословии в обреда. Учениците трябва: да определят изреченията по цел на изказване и по състав; да анализират логическата структура на благопожеланията; ключовите лексеми, чрез които се постига определено внушение. Отново се използва текстът на Иван Кирилов.

2. Симулационна игра *Благи гости колегари*. Учениците могат да се позовават на информация от „Славите ли Млада Бога“ на Анчо Калоянов и от енциклопедичния речник *Българска митология*.

3. Коледа по света – трагедии и инициативи. Изготвяне на презентация от трима ученици.

Тема *Традиционната и съвременната Коледа*

Учебни ситуации за разгръщане на темата

1. Словесни колегарски благословии – проверка на поставената самостоятелна задача от предходния час.

2. Симулационна игра *Благи гости колегари*.

3. Коледата по света – трагедии и инициативи. В тази учебна ситуация предлагаме да се използва интерактивната техника *student teaching*.

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 5

Ключ към успеха при обучението на възрастни

*Откъс от „Параметри на управленската
култура и компетентността
на мениджърите по образование
на възрастните“*

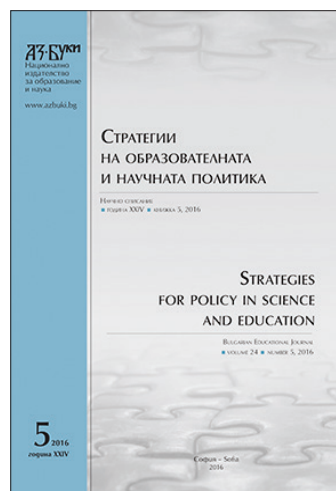
Вяра Гюрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Образованието на възрастните има изключително важна роля за реализирането на философията за учене през целия живот (lifelong learning) и разпространяно върху живота учене (life-wide learning). Повишените социални очаквания към него, както и разрастването на пазара на образователни услуги и конкуренцията в предлагането, изискват ръководните кадри на различните равнища, в ролята си на специфични образователни мениджъри – мениджъри по образованието на възрастните, да притежават съвременна управленска култура и компетентност, която да им позволи да предлагат образование и обучение (краткосрочни курсове) с високо качество и ефективност. В случая погледът „управленска култура“ ще разбирате съвкупността от управленска компетентност (компетенции), управленски ценности, управленски вярвания и убеждения, определящи управленското поведение на мениджърите (изпълнението на управленските им функции и роли). Погледът „управленска компетентност“ ще разбирате съвкупност от знания, умения, нагласи (отношения) и опит в областта на управлението, които правят мениджъра от съответното равнище способен да взема управленски решения за изпълнение на конкретните си задачи.

Преди да коментираме въпроса за управленската култура на мениджърите по образование на възрастните, е необходимо да изясним няколко основни момента.

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактори

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 5/2016:**

**ОБРАЗОВАНИЕ
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

Трансформации в социалните функции, роля и статус на науката в съвременното общество на знанието / Людмила Иванчева

Иновативността на малките и средните предприятия като стратегическа цел на научната

политика на ЕС: Към модел на интелигентното предприятие / *Владимир Манолов*

Параметри на управленската култура и компетентността на мениджърите по образование на възрастните / *Вяра Горова*

Методи на финансиране на висше образование в Европа и България / *Мартин Арабаджиева*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Методологична грамотност – теоретична обосновка и дидактически ресурси / *Даниела Димова*

РЕФЛЕКСИЯ И ОБУЧЕНИЕ

Учебно-познавателната евристична дейност като фундамент за развиване на рефлексивните способности на учениците / *Нина Иванова*

Рефлексивен модел за формиране на консултативни умения / *Ирена Левкова*

Потребността от мениджъри по образование на възрастните

Тя възниква с появата на различните форми и институции (в т.ч. частни) за образование на възрастните (вж: Gyurova, 2011). Но търсенето на компетентни мениджъри по образование на възрастните се разраства:

– когато секторът (подсистемата) за образование на възрастните се обособява като важна част от системата на образование, със своя структура и нива на управление;

– когато пазарът на образователни услуги за неформално образование на възрастни се разраства и те стават привлекателен „бизнес“ – нарастването на търсенето и предлагането на образователни услуги за възрастни в условията на конкуренция, а това води до осъзнаване на потребността от управленска култура на ръководителите и техните управленски екипи;

– когато нарастват изискванията и претенциите на „клиентите“ на образователни услуги за възрастни към качеството на предлаганите услуги;

– когато се разширяват възможностите за използване на средства по международни програми за образователни услуги за възрастни;

– когато под натиска на международни решения (и тенденции) се очертава потребност от разработване и прилагане на практика на национални стратегии и мерки за разширяване на възможностите на възрастните да учат.

Защо останалите видове мениджъри не биха могли да управляват ефективно сектора на образованието на възрастните?

Мениджърите от производствения сектор са подготвени да управляват своя бизнес, който се различава значително по своите цели, задачи, функции, принципи и методи на управление. Тяхната управленска култура (знания, умения, опит, нагласи, ценности и пр.) са насочени към печалбата и оборота. Но сам П. Друкър пише, че „не всеки мениджмънт може да се справи с всичко [...] Всеки мениджмънт притежава специфични особености и ограничения. Когато той се опита да ги надхвърли, обикновено се проваля, независимо колко печеливши е дейността сама по себе си“ (Drucker, 2001: 52). Например един чудесен учител невинаги става добър мениджър на фирма за образователни услуги, дори собствена.

Полезен за сектора на образованието на възрастните би бил „общият“ образователен мениджър. Но като се има предвид, че у нас акцентът в подготовката на образователни мениджъри е върху управлението на училището, вероятно този мениджър ще има пропуски по отношение на образованието на възрастните като теория и практика.

Оттук могат да се направят няколко извода.

1) Механичното пренасяне на решения от друг бизнес (например от фирменото/ производственото управление) в сектора на образованието, за което икономическата печалба или ефективност не са главното (макар че много собственици на частни фирми мислят точно за печалбата), може да се окаже безполезно, дори вредно.

2) Добри мениджъри и икономисти от производствения сектор вероятно няма да са толкова успешни мениджъри в сектора на образованието и в частност – в сектора на образованието на възрастните. Неслучайно в първите години на прехода, когато частното образование в България прави първи стъпки, хора с опит и пари от друг бизнес, които откриват частни училища или школи за обучение на възрастни, не успяват дълго да се задържат на пазара на образователни услуги.

3) Като всеки друг вид, мениджмънтът на образованието на възрастните притежава особености и ограничения, които трябва да се познават от образователните мениджъри в този сектор.

4) Изпълняващите функции на мениджъри в системата и институциите за формално и неформално образование на възрастните имат нужда от формирането на една специфична управленска компетентност и култура, която би следвало да е резултат от целенасочена подготовка в системата за висше образование.

Компоненти на управленската култура на образователните мениджъри от системата на образованието на възрастните

Подобно на други видове култури и управленската култура на мениджърите по образование на възрастни е съчетание от компетентност (или компетенции), ценности, вярвания, убеждения и поведение на хората, заемащи позиции и изпълняващи функциите на мениджъри на различни управленски равнища в системата и/или в институциите, предлагащи образование и образователни услуги (неформално образование) за възрастни. По-конкретно, всеки мениджър от този образователен сектор трябва да притежава:

– *управленска компетентност* – компетентност за управление на системата, институциите и процеса на образование на възрастните, която съчетава: мениджърски и андрагогически знания, умения опит (в областта на теорията и практиката на образованието и ученето на възрастните); познания относно съвременните тенденции в образованието на възрастните; познаване на нормативната база – закони, правилници, наредби, стратегии за развитие и мерки за осъществяване на образователната политика на всички управленски равнища); практически ориентирани знания, умения и опит в управлението на институции за формално или неформално образование, предлагаща конкретни образователни услуги за възрастни учаци; компетентност в организацията и управлението на учебния процес с възрастни учаци;

– *управленски ценности* – по-конкретно: ефективност и ефикасност на управлението; добър имидж на организацията, управленски морал в условията на конкуренция на пазара на образователни услуги, високо качество на образователните услуги; възрастният учащ като ценност и като субект и обект на управление и др.;

– *управленски вярвания и убеждения* – ясна управленска философия по отношение на това кое е най-добро за организацията, за нейните работници и служители, за управленския екип и лично за ръководителя (в ролята му на образователен мениджър); вътрешна увереност относно стратегията на управление;

– *управленско поведение* на образователните мениджъри от различните равнища на управление на образованието на възрастните – по-конкретно: свързано с изпълнението на управленските функции и роли; с изпълнението на мисията и визията за развитие на сектора образование на възрастните или институцията, предлагаща образователни услуги за възрастни; ефективно управление на учебния процес; пълноценна комуникация с фактори (институции и лица) от външната среда (бизнеса, общинската, регионалната и националната или държавната администрация) и пр.

И ако ценностите, вярванията и убежденията, както и поведението са по-скоро лично дело, то управленската компетентност, като основен компонент на управленска-

та култура на мениджъра, може да се формира във висшето училище и чрез допълнителни форми на квалификация, специализация и самообразование.

Управленската компетентност на мениджъра по образование на възрастните

Независимо от спецификата на дейност на една организация нейните мениджъри се сблъскват с три задачи и съответно трябва да имат компетентности за:

1. управление на дейностите и организацията;
2. управление на хората;
3. управление на производството и операциите.

И въпреки че всяка от тези дейности сама по себе си е важна, същността на мениджмънта е в тяхната комплексност – „работата на мениджъра е всичко това“. А „изучаването на професията „мениджър“ означава да се усвояват знания и умения, които са адекватни и на трите задачи“ (Donnelly, Gibson, Ivanchevich, 1997: 12). Управленската компетентност на всеки мениджър, в т.ч. и на мениджъра по образование на възрастните, може да се определи като сбор от специфични компетентности, необходими за изпълнението на тези три задачи. Според Дж. Донъли, Дж. А. Гибсън, Д. М. Иванчевич (1997: 12 – 15) това означава мениджърите – например ръководството на един факултет, ръководителите на катедри, департаменти или други звена, да имат:

– *компетентност в управлението на организацията* – да могат да вземат решения за организацията на факултета, броя на катедрите (и другите необходими структурни звена), длъжностите, възлагането на задачите и за ръководството на тяхното изпълнение, както и за необходимите промени в политиката на факултета в зависимост от външните промени (фактори), които влияят върху неговата работа и ефективност като цяло;

– *компетентност в управлението на хората* – да могат да мотивират, да ръководят, да общуват с хората, да проучват междуличностните отношения в организацията и поведението на различните групи служители, което във факултета би рефлектирало в една спокойна творческа обстановка, балансирано натоварване на всички преподаватели и служители, справедливо и удовлетворяващо (в съответствие с възможностите и положените усилия) материално и нематериално стимулиране;

– *компетентност в управлението на дейността (работата)* – да могат да планират, организират, контролират и отчитат изпълнението на работата на преподавателите и служителите и успешността на организацията. Например деканът (като мениджър на факултета) отговаря за цялата работа на факултета: за планиране на програмите, разпределянето на часовете и уведомяването на студентите, провеждането на лекциите, наемането на преподаватели, атестирането на преподавателите и служителите и пр., както и за периодичното изследване и отчитане на успешността на управлението на своя екип (*нак там*, 12). Част от тази компетентност е свързана с реализирането на „производствената функция“ на мениджмънта. Управлението на „производствената дейност на факултета“ означава да се използват различни образователни технологии за планиране, организиране и реализиране на успешно (ефективно) обучение на студентите;

– *компетентности в управлението на операциите* означава ръководителите (в ролята си на мениджъри) да могат да реализират „операционен мениджмънт“ – т.е. да управляват успешно отделните операции, които водят към общия краен продукт. В избрания пример това означава балансирано разпределение на задачите (задълженията) и отговорностите, контрол върху работата на комисиите по разработване на учебните планове, контрол върху преподаватели при подготовката и реализацията на учебните програми (провеждането на занятията), контрол върху служителите при записване и отписване на студентите, попълване на документацията, отразяваща статуса на студентите, провеждането на изпитите и т.н., до издаването на дипломите и тяхното връчване.

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 5

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

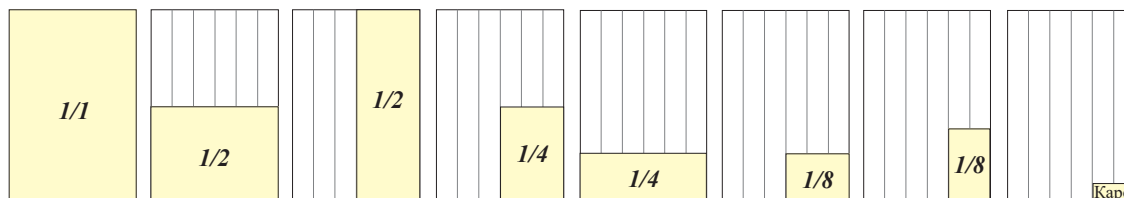
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:
4 лв. на кв. см

Цена за последна страница:
2 лв. на кв. см

2. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 гр. – 80 лв. за 1000 бр.

3. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 август 2016 г.